

Kadim Çin Hukuku

***Abdullah Demir**

Özet

Kadim Çin hukukunu ele aldığımız bu makalede kısa tarihi bilgi verildikten sonra eski Çin'in devlet yapısı ve hukuk sistemi incelenmiştir. Hukuk sistemi içerisinde kamu hukuku ve özel hukuk dalları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin; Çin devlet yapısı; Çin hukuku; Konfüçyüs

Old China Law

Abstract

The brief history of this article, which we deal with the Chinese law, was examined, and then the state structure and legal system of the former China was examined. Within the legal system, detailed information on public law and private law branches is given.

Keywords: China; Chinese state structure; Chinese law; Confucius

I. GİRİŞ

Çin Medeniyeti, günümüzden 5.500 yıl önce Neolitik çağ başlarında, Huang-Hu havzasındaki verimli topraklarda tarım ile uğraşan kabilelerle ortaya çıkmıştır. Çin medeniyetinin kurucusu durumunda olan Huang-Hu halkı, M.Ö. 1.500 yılına doğru bir tür yazı geliştirmeyi başardı. Oysa Sümerlerle Mısırlılar bu tarihten 1.000 yıl önce yazıya geçmiş bulunuyorlardı. Çinlilerin tarih sahnesine çıkması bu yazının bulunması ile olmuştur. Yazı ile birlikte tuncun kullanımı yaygınlaşmış, at evcilleştirilmiş ve savaş arabalarının yapımına geçilmiştir.¹

Entellektüel yaşam, Konfiçius, Mo-Dzı, Tao-Dzı gibi filozofların felsefi ve dini konulara ışık tutan çalışmaları ile ileri bir seviyeye ulaşmıştı. Soylu bir aileden gelen Konfüçyüs'ün (M.Ö. 551-479) öğretisi ahlaka dayanmaktaydı. En büyük erdem doğruluk, iyilik ve geleneklere saygıydı. Konfiçius determinist felsefeyi savunuyordu. Buna göre insanın kaderi çok önceden çizilmişti. Hiç bir şekilde değişemezdi ve değiştirilemezdi. Onun bu fikirleri öğrencileri tarafından ders olarak okutuluyor, devlet politikasını yönlendirmede oldukça etkili oluyordu.

*Prof.Dr., Uluslararası Sosyal Araştırmalar Merkezi (USAMER).

¹ İbrahim Erol Kozak, Genel Hukuk Tarihi, Ankara 2011, s. 522 vd.

Çou sülalesi feodal beylerin krallıklar halinde örgütlenmesinden sonra sarsıntıya uğradı ve son hükümdar M.Ö. 249 tarihinde genç kral Çeng'in lehine tahttan feragat etmek zorunda kaldı. İç barışı sağlayan Çeng, 25 yıl sürecek olan bir sefer başlatarak güçlü bir imparatorluk kurdu. Çe Huang-Diadi ile anılmaya başlandı. Yasalar ve yargılama usulleri düzene konularak, paranın yanı sıra, ağırlık ve uzunluk ölçülerinde de standartlaşmaya gidildi. İmparatorluğun her köşesi yollar ve kanallar ile birbirine bağlandı.

II. DEVLET SİSTEMİ

Çin devletini, birbiri ardınca iş başına gelen sülaleler yönetmişlerdi. İç karışıklıklar nedeniyle zayıflayan bir sülaleyi yıkarak devleti ele geçiren yeni sülalelerin ilk imparatorları feodal prenslere egemenliklerini kabul ettirme mücadelesi vermişlerdi. İlk sülaleler halkı için çalışırken daha sonrakiler sefahate düşmüş ve halktan uzaklaşmış ve merkezi otorite ülkede zayıflamıştı. Bundan istifade eden bir prens güçlenerek yeni bir sülale kurmuş ve hükümeti ele geçirmişti. Çin tarihi bu devr-i daimlerle sürüp gitmişti².

M.Ö. 3000 yıllarında Çin Türkistanında yabancıların etkisiyle ilk Çin devleti kurulmuştu. Bu devletin kaynağı, gelişmesi ve teşkilat yapısına dair kesin bir bilgi yoktur. Sahip olduğumuz bilgi sadece Çin efsanelerine dayanır. Bu efsanelere göre bu devlet otokratik krallık şeklinde yapılmıştı. Devlet, Kralların kötü yönetimi sebebiyle küçük beyliklere ayrılmıştı. Ancak merkezi hükümet zayıf da olsa varlığını devam ettirmişti³.

Çin'de feodal bir kesim de bulunmaktaydı. **Feodalite** M.Ö.1750' den 1125 yılına kadar iyice güçlenmiş Çin devletinin siyasi bütünlüğüne tehdit oluşturur hale gelmişti. İç kavgalar nedeniyle devletin siyasi yapısı gelişme gösterememişti. Devletin başındaki hükümdar hem din, hem de devlet işleriyle meşgul oluyordu. Hükümdara devlet işlerinde Danışma Meclisi (Hiaşang) yardımcı olmaktaydı. Ancak bu Meclis hükümdarın yetkilerini sınırlayamazdı. Kraldan sonra ikinci siyasi ve idari güç **King Çe'dir (başbakan)**. Çeşitli sahalarda da idari birimler oluşturulmuştu. Bir çok hanedan değişse de, irsi monarşik yapı devam etmiş, bu durum ise devletin siyasi birliğini engellemişti.

Hükümdar feodal prenslerin üstünde bir güç, devletin başı, halkın efendisi mukaddes şahıs, Gök'ün oğludur. Yeryüzünde Tanrının kendine verdiği gücü kullanmaktadır. Çin, tarih boyunca efsane hükümetler de denilen Shun, Shia, Shang, Chou, Han, Tang gibi hanedanlarca yönetilmişti. Bu hanedanların en büyük derdi feodal beyler ve Türk akınları olmuştu. Yüzyıllar

²Niyazi Akşit, Emin Oktay, Tarih, C. I, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985, s. 32.

³R. Galip Okandan, Umumi Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul 1951, s. 21.

boyu Çin birliğini temine çalışan bu hanedanların en büyük engeli toplumsal dağınıklık, dış baskılar ve feodalite idi⁴.

Devletin siyasi yapısı

Ülke küçük beyliklere bölünmüştü. Beyliklerin başlarında prensler bulunmaktaydı ve bu prensler hükümdara bağlıydı. Merkezi hükümet teşkilatlanmasını gerçekleştirememişti. **Çeo hanedanlığı** döneminde bayındırlık, savunma, tarım işlerinden sorumlu idare kurulmuştu. Bunların başında **bakanlar** bulunmaktaydı. Yine bu dönemde idari ve cezai işlere bakan yargı organı (Sseu-K'ou) kurulmuştu. Bu dönemde merkez iyice zayıflamış, Çin 12 büyük beyliğe bölünmüştü. Bu 12 devletin altında 6000'den fazla küçük beylik vardı. **Tsin hanedanlığı** döneminde Çinin siyasi bütünlüğü azda olsa sağlanmıştı. Feodal imtiyazlar kaldırılmış, Çinin tamamına hükmeden merkezi, siyasi birliğe sahip, kuvvetli, askeri teşkilata sahip bir devlet kurulmuştu. Ancak bu hanedanlığın yıkılışıyla Türk hakimiyeti başlamıştı⁵.

Shang sülalesi döneminde (M.Ö.1050-247) devletin şekli derebeylik sisteminde devam ediyordu. Bu nedenle merkez zayıflarken, feodal beyler ise güç kazanmıştı. Aynı feodal yapılanma Chou devrinde de devam etmiştir⁶. Ancak **Chou hükümeti** zamanında **Konfüçyüs**'ün fikirlerinin topluma ve siyasete hakim olması sonucunda feodal beyliklerin yavaş yavaş ortadan kalktığı ve yerine merkezi hükümetin kurulduğu görülmektedir.⁷

Che sülalesi Çin coğrafyasında Türkler ve Tibetlilerle karışmış, ancak yabancıların tesiriyle Çinin feodal devlet kültürüyle hiç bir zaman kaynaşmamıştı. Bu dönemde ordunun yapısında değişiklik olmuş ve köylüler de dahil herkesin askerlik yapabileceği kabul edilmiş, böylelikle büyük ordular toplanmıştı. Bu ordular sayesinde Che sülalesi M.Ö. 221 yılında diğer derebeylikleri hakimiyeti altına almayı başarmıştır. Bundan sonra hükümetin en önemli işi diğer feodal beyleri, hükümdar sülalelerini ve önemli asilzadeleri başkente naklederek gözetim altına almak olmuştur. Che hanedanı kendi bölgelerinde başarıyla uyguladıkları idari yapılanmayı tüm Çine uygulamışlardır. Böylelikle ülke illere ve iller kazalara ayrılmıştı. İllerin başında mülki ve askeri vali tayin edilmişti. Kazaların başında da merkez tarafından tayin edilen memurlar bulunmaktaydı. Gerek bu memurları gerekse valileri doğrudan hükümdara bağlı olan bir **denetçi** denetlemekte idi. Bu dönemde bu üç yönetici arasında sık sık siyasi mücadelenin olduğu görülmektedir⁸.

⁴Ali Şeriatı, Medeniyet Tarihi I, Ankara1987, s. 190-197.

⁵Okandan, s. 23.

⁶Wolfram Eberhard, Çin Tarihi, Ankara 1995, s.33.

⁷ Kozak, s. 536 vd.

⁸Eberhard, s. 79.

Bu sistem hiç şüpheşiz onların zamanla feodal beylere dönüşmesini engellemişti. Çin tarihinde önemli bir gelişme olan bu uygulama dönemin hükümdarı **Shih-huang'ti**'nin ölümüyle yıkılmış ve tekrar eski sisteme dönülmüştü. Çin medeniyetinde eski dönemle orta dönem arasında Che hakimiyeti bir geçiş teşkil etmektedir. Onların diğer feodaller tarafından yıkılmasıyla iktidara diğer feodalleri bertaraf eden **Han sülalesi** (M.S. 25-220) gelmiştir. Bu dönem Çinin orta dönemini teşkil etmektedir. Bu dönemde Çinde ilk defa bugünkü anlamda devletle yapılanmasıyla karşılaşmak mümkündür. Ülkede birliği sağladıktan sonra bu savaşta kendisine yardım eden akrabalarına ve yüksek generallere beylikler verdi. Bu da ülkede tek bir devlet yapısının kurulmasına engel teşkil etti. Ülkenin bir kısmı yeni derebeylerinin elinde, diğer kısmı ise kaza ve illere ayrılarak doğrudan merkeze bağlı olarak yönetilmekte idi.

Tang sülalesi (MS. 618-906) döneminde de merkezde imparator bulunmakta ve imparator kendisine yardımcı olmak üzere üç yardımcı tayin etmekte idi. Ülke başkent idaresi ve taşra olmak üzere iki kısma ayrılmıştı. Ülke idaresini 9 bakan yerine getirmekte idi. Bu dönemde özel görevli sekreterler göreve atanmıştı. Savaş döneminde valiler aynı zamanda ordu yönetimini de üstlenmekte idiler. Bu dönemde **Budizm** devlet yönetiminde en etkin unsur haline gelmiş ve devletin resmi dini olarak ilan edilmişti. Yine bu dönemde Müslüman akınları ile İslamiyet ülkede yayılmaya başlamıřtı⁹.

III. HUKUK SİSTEMİ

Çin medeniyetinde hukuk, Çeu hadedanlığı döneminde felsefi ve ahlaki doktrinlerin yayılması ile gelişmişti. Bu dönemde filozoflar insanlara birlikte yaşama kurallarını öğretilmişler, halkın devlete ve devletin de halka karşı olan hak ve yükümlülüklerini belirlemişlerdi. Bu süreç beraberinde hukukun gelişimini getirmiřti¹⁰.

Çin filozoflarından Lao-Tse, Kong-tse, Meng-Tse vd. ahlaki ve felsefi fikirleriyle toplumun düzenlenmesi ve hukukun bu kuralların üzerinde kurulmasında etkili olmuşlardı. Her hakimiyet döneminde özellikle toprak, vergi, piyasaya yeni para sürme ile ilgili bir çok kanun çıkartılmıştı. Kanunların çıkartılma sebepleri halkı refaha erdirmek ve savaşlar nedeniyle boşalmış hazineyi doldurmaktı¹¹.

⁹Eberhard, s. 208.

¹⁰Okandan, s. 28.

¹¹Eberhard, s.102.

A. Çin'de Toplumsal Yapı ve Hukuki Durum

Çinde halk, sosyal, siyasi ve hukuki durumlarına göre asiller(Şe'ler), köylüler(Nong) ve köleler olmak üzere üç zümreye ayrılmıştı¹². Köylüler mülkiyetleri kendilerine ait olmayan arazi parçaları üzerinde geçici olarak yerleştirilmiş insanlardı. Bunlar arasında bunları birbirine bağlayacak dini, sosyal ve siyasi bir bağ bulunmamaktaydı. Şahsi özgürlüklerden mahrum olan köylüler üzerinde çalıştıkları toprağın sahibine bağlıydılar. Bunlar daha çok üzerinde çalıştıkları toprakların kiracısı durumundaydılar. Onlar bu toprakların bir kısmını kendileri için; bir kısmını toprak sahibi ve kendileri için; kalan kısmını ise tamamen toprak sahibi için ekmektedirler. Köylülerde ciddi bir aile yapısı bulunuyordu. Bu ailelerde atalara tapınmak önemli bir unsur sayılıyordu. Ancak köylülerin aile yapısı asillerin aile yapısına göre basit kurallardan oluşmaktaydı.¹³

Köylerin sosyal gelişim bakımından meydana getirdikleri ikinci ve son merhale, her yirmibeş ailenin bir araya gelerek kurdukları ve köy olarak adlandırılabilir topluluktu. Bu yapıyı oluşturan köylülerin en yaşlısı köyün lideri olurdu. Ancak bu köyler köylülerin sosyal, siyasi ve hukuki durumları bakımından hiç lehte bir sonuç meydana getirmemişti. Hatta köylüler arasında meydana gelen anlaşmazlıkları bile o köye bakan asilzadeler çözmekteydi. Bu köylerde köylüler en yaşlının başkanlığında yaşar ve yapacakları işleri düzene koyardı. Bunun ötesinde bir yetkileri bulunmazdı. Köylüler siyasi ve idari herhangi bir hakka sahip değildi. Bunlar hiçbir şekilde memuriyete giremez, resmi vazife alamazlardı. Devlet işleriyle ilgili olarak hiçbir işte görevlendirilmezlerdi.¹⁴

Asiller ise bir klanla ait olup, mukaddes ataya ibadet hakkına sahip kişilerden oluşmaktaydı. Asiller dahil oldukları klanın ismini taşırlar, mukaddes atalarına ibadet ederlerdi. Kasaba ve şehirlerde otururlar, resmi memurlukta bulunurlardı. Toprak sahibi olma hakkı sadece bunlarda vardı. Toprak miras yoluyla mirasçılara devredilmekte idi. Devletin idari ve siyasi teşkilatında yer alırlar ve devletin hukuki korumasına sahip olurlardı.

Kölelik Çin medeniyetinde farklı şekillerde yer alıyordu. İnsanlar, çocukların veya kendisinin satılması sonucunda köle statüsüne düşerlerdi. Kölelerin ihtiyaçları sahipleri tarafından karşılanırdı. Kölelere ceza verilebilirdi ancak kötü davranılamaz ve öldürülemezdi¹⁵.

B. Çinde Özel Hukuk

¹²Akşit, Oktay, s.32.

¹³ Kozak, s. 527 vd.

¹⁴ Kozak, s. 530 vd.

¹⁵Okandan, s.31.

Aile

Çin’de aile kan veya toprak esasına değil tapılan ortak bir ataya dayanmaktaydı. Ailenin başı baba idi. Ancak bu liderlik ona erkek olmasından dolayı değil ilerde kendisine tapılacak bir ata olmasından dolayı verilmişti. Ailede çocuklar anne-babalarına sevgi ve saygı göstermek zorundaydı. Çocuklar hangi yaşta olursa olsun özellikle babasına saygı göstermek ve atalarına ibadet etmekle yükümlüydü¹⁶. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler cezalandırılırdı. Mesela ana babasını aşağılayan çocuklar ölümle cezalandırılırdı. Babasını kasten öldüren bir evlad işkence yapılarak öldürülürdü.¹⁷

Baba öldüğünde, çocuk babasını gömmek, mezarını yaptırmak, muhafazasını sağlamak ve 3 sene yas tutmak zorunda idi. Aynı durum annenin ölümü halinde de sözkonusu idi. Aile içinde velayet hakkı, sınırsız bir otoriteye sahip olan babaya verilmişti. Babanın ölümüyle bu hak ailenin en büyük erkek çocuğuna geçerdi. Çocuklar ancak resmi bir memuriyet vazifesi almakla babasının vesayetinden çıkarlardı. Çocuklar 8 yaşına kadar serbest bırakılır, bundan sonra kız ve erkekler ayrılarak ahlaki ölçülere göre yetiştirilirdi. Ailede tüm otoriteye sahip olan baba, çocuklarını satabilirdi. Bunun için çocuğun rızası aranırđı. Eğer aile fakirlik içinde yaşıyorsa çocuğun rızası sorulmazdı. Ancak çocuğun eşi satılamazdı. Bu tür bir sözleşme hukuken geçersiz kabul edilirdi. Çocukların mallarının idaresi de yine babalarına ait idi.¹⁸

Ailede kadın önemli bir yere sahibi idi. Kadın ya babasının ya da kocası, ağabeyi veya büyük oğlunun vesayeti altında olurdu. Kadın evlenince kocasının vesayetine geçerdi. Kocasđ ölecek olursa 3 yıl yas tutarak kocasının ailesinde kalabilir ya da kendi ailesine geri dönebilirdi. Ancak bu durumda kadın ölen kocasının ailesine götürdüğü çeyizden vazgeçmek zorunda idi. Çin medeniyetinde aile içi bir mahkeme de mevcuttu. Aile fertleri arasında meydana gelen sosyal, dini veya hukuki problemlerin halli konusunda geniş yetkilere sahipti. Aile arası imece faaliyetleri yaygındı. Topraklar birlikte işlenir, evler birlikte yapılırdı. Bu imeceye katılmayan aile üyeleri cezalandırılırdı¹⁹.

Nişanlanma

Aileye ilk adım olan nişanlanma Çin Hukukunda da kabul edilmişti. Nişanlanma evlenmeyle neticelenen bir satış vaadi sözleşmesi olarak kabul edilmişti. Nişanlanma aile reisleri arasında yapılırdı. Hatta çocukların haberi bile olmazdı. Bu akit taraflar arasında bir mecburiyet olarak

¹⁶Batır, Fseobşaya İstoriya Gasudartva i Prava (Umumi Devlet ve Hukuk Tarihi), Moskova, Bılina Yayınları, 2000, s. 59.

¹⁷ Kozak, s. 529 vd.

¹⁸ Kozak, s. 529 vd.

¹⁹Okandan, s.34.

Demir, Kadim Çin Hukuku

kabul edilir ve her iki tarafın rızası olmadan bozulamazdı. Hatta rızası alınmadan yapılacak bozmaların önlenmesi için cezai müeyyide bile öngörölmüştü²⁰.

Evlenme

Evlenme kadının satın alınması suretiyle yapıldı. Erkek evleneceği kadına kıymetli hediyeler vererek onu satın alırdı. Kadın da evlendiği zaman beraberinde sosyal durumuna uygun bir çeyiz getirmek zorunda idi. Evlenmenin gerçekleşebilmesi için aşağıdaki şartların bulunması gerekiyordu:

1. Evlenecek kişilerin aynı aile ismini taşımamaları (baba tarafından akraba olmamalı).
2. Anne ve babanın rızası olmalı.
3. Erkek yirmi, kadın onbeş yaşını tamamlamış olmalıdır.

Çinde erkek dini ve hukuki kurallarla göre ancak bir kez evlenebilirdi. Hatta karısının ölümü halinde bile evlenme kabul edilmemişti. Bunda evlenmenin dinen bir bütünlük teşkil ettiği ve eşler ölünce bile birbirinden ayrılmayacağı anlayışının hakim olması önemli bir etkendi. Ancak uygulamada zengin erkeklerin aynı aileden olma şartıyla birden fazla kadınla evlendikleri görölmüdü. Ancak bu durumda resmi ve her türlü hukuki yetkiye sahip olan kadın birinci eş idi. İlk eş her türlü dini merasimlere iştirak edebilir, diğer kadınlar ona tabi olurdu. Diğer kadınlardan doğacak çocuklar ilk kadının sayılırdı. İlk kadın ölünce diğer eşlerinden biri birinci dereceye yükselse de ilk eşin sahip olduğu haklara sahip olamazdı.²¹

Evlenme ile kadının hukuki statüsü değişir ve kocasının vesayeti altına girerdi. Ancak kendi ailesiyle kadının bağlantısı kesilmez, kadın kendi aile adını taşımaya devam ederdi. Eğer koca karısına kötü muamelede bulunursa kadın çeyiziyle beraber aile evine dönebilir ve koca karısının tüm bakım masraflarını karşılamakla mükellef olurdu.²²

Boşanma

Kadim Çin’de boşanma müessesesi de kabul edilmişti. Boşanmanın hangi usulle gerçekleşeceği tespit olunmuştu. **Zina** boşanma sebeplerinden birisiydi. Bu durumda suçlu kadın ancak suç ortağından başkasıyla evlenebilir ya da kocası tarafından satılabilirdi. Boşanmada tarafların rızası ve boşanmanın yazılı bir belgeye dayanması mecburdu. Boşanmayla birlikte kadın kendi ailesine, baba evine geri dönerdi²³.

Evlat Edinme

²⁰Okandan, s.36.

²¹ Kozak, s. 586 vd.

²² Mahmud Esad, s. 96 vd.

²³Okandan 37.

Çin hukuku aileyi devam ettirmek ve atalara ibadeti temin etmek amacıyla evlat edinme müessesesini kabul etmişti. Erkek çocuğu olmayan her eş evlat edinebilirdi. Bunun için evlat edinilecek çocuk evlat edinenin ismini taşıyan kişiler arasından seçilmeliydi. Evlatlık genellikle yakın akrabalar arasından olurdu. Eğer evlat edinilen kendi ailesinin tek çocuğu ise eski ailesiyle olan bağı da devam ederdi. Evlat edinilen çocuk gerçek çocukların sahip olduğu her türlü hakka sahip idi. Genel olarak evlat edinme sözleşmesi iptal edilmemekle birlikte, kötü muamele nedeniyle her iki taraf sözleşmeyi feshedebilirdi. Ayrıca evlat edinen ailenin sonradan bir çocuğu olur ve evlat edinilen kendi ailesinin tek çocuğu ise bu durumda karşılıklı olarak sözleşme feshedilebilirdi²⁴.

Miras

Çin hukukunda ölenin **kan akrabaları** miras alabilirdi. Miras en büyük erkek çocuğa verilirdi. Kız çocuklar erkek evlat olmasa bile mirasçı olamazlardı. Eğer miras toprak ise her ne kadar en büyük erkek çocuğa verilse de ailenin bütün fertleri bundan istifade ederlerdi. Erkek çocuğu olmayan kişiler için aynı sosyal zümreye ait olmak şartıyla evlatlık da mirasçı olabilirdi. Baba vasiyet yoluyla evlatlarını mirastan mahrum da bırakma hakkına sahipti.²⁵

Mülkiyet

Genel olarak Çin'de toprak iki tür mülkiyete ayrılmakta idi: Devletin üstün mülkiyet hakkı ve ferdî mülkiyet hakkı. Çin'de devlet topraklar üzerinde ham ya da üstün mülkiyet denilebilecek bir mülkiyet hakkına sahipti. Ferdî mülkiyet hakkı, şahıslara toprağın belirli parçaları üzerinde kullanım hakkı veren bir düzenleme idi. Ancak ferdi mülkiyet hakkı devletin toprak üzerindeki üstün mülkiyet hakkını etkilemezdi. Ancak fertlerin bu topraklarda herhangi bir tasarrufta bulunabilmeleri için devlete vergi vermeleri gerekmektedir. Bunun karşılığında devlet bu şahıslara topraktan istifade etmeleri için bir imtiyaz tanımaktaydı. Toprak üstünde imtiyaz sahibi olan şahıs toprağı ekmek, mahsul yetiştirmek zorundaydı. Eğer üç yıl boyunca bunu yerine getirmezse bu topraklar elinden alınırdı. Ailenin reisi olan baba toprak üzerindeki kullanım hakkını başkasına satabilirdi. Ancak satış şartlarını akrabalarına bildirmeleri gerekirdi. Bu yapılmamışsa akrabalar satış bedeline itiraz edebilirlerdi. Bazen satışlar geri alma şartıyla yapılırdı. Bu durumda eğer satan şahıs otuz yıl içinde bu toprağı geri almazsa bu hakkını kaybederdi.²⁶

Çin'deki bu toprak rejimi MÖ. 12 asırdan itibaren değişime uğramış ve bu değişiklik MÖ 4. asırda tamamlanmıştır. Toprak şahsi mülkiyetten çıkartılıp **aile mülkiyetine** verilmişti. Bu

²⁴Okandan, 38; Mahmud Esad, s. 50.

²⁵ Mahmud Esad, s. 101; Kozak, s. 587 vd.

²⁶ Kozak, s. 588 vd.

Demir, Kadim Çin Hukuku

aileler sağlam sekiz kişiden oluşturulmuştu. Bu aile grupları birbirine yardım ile mükellef kılınmıştı. Ve bu kişiler mülkiyete bağlanmış ve bu topraktan başka bir yerde yaşamaları yasaklanmıştı. Sekiz asır daha devam eden bu sistem, devletin siyasi bütünlüğünü sarsan ağır neticeler meydana getirmiş ve bu nedenle filozofların da büyük mücadelesiyle MÖ. 4. asırda lağvedilip eski sisteme dönülmüştü.²⁷

Borçlar Hukuku

Çin Hukukunda borçlar hukukunu ilgilendiren hususlara da rastlanmaktadır. Mesela, aktedilen bir sözleşmenin tamamlanıp bağlayıcı olabilmesi ancak tarafların sorumluluklarını yerine getirmeye başlamalarıyla olurdu. Sözleşme, ancak bu ifa anından itibaren tamamlanmakta ve bunun neticesi olarak da ancak bu andan itibaren hüküm doğurmaktaydı²⁸. Onun için, sözleşmeyi yapan taraflar, sözleşmeden ancak tarafların borçlarını ifaya başlamaları anına kadar rücu hakkına sahip bulunmaktaydı. Sözleşme mecburiyet ifade etmeye başladığı andan itibaren taraflar için bu tarzda bir rücu (geri dönüş) imkanı yoktu.²⁹

Çinde, borçlar hakkında, ister taraflardan birinin, ister tarafların müşterek beyanlarına dayansın, her iki halde de **yazılı delil** esasını kabul edilmişti. Borcun yazılı bir belgeye istinat ettirilmiş olması ve hatta bu belgenin memurlarca tasdiki gerekirdi. Çin Hukuku, keza, taahhütlere uyulmasını taraflar için bir mecburiyet olarak kabul etmiş ve hatta bu hususta cezai hükümler de kabul etmişti. Keza, borç paralardan alınacak faizin miktarını belirlemiş, bundan yüksek faiz alınmasını yasaklayan ceza hükümleri koymuştu.³⁰

IV. CEZA HUKUKU

Çin, Ceza Hukuku bakımından da önemli gelişmelere sahiptir. Genel olarak ceza hukuku **intikam** esasına dayanmaktaydı. Suçlunun suçtan zarar gören kişinin akrabaları veya kendisi tarafından cezalandırılırdı. Suçlu kısas edilmekte yani işlediği suçla aynı özellikte bir cezaya çarptırılmaktaydı. Mesela, bir adam öldüren kişi, öldürülen şahsın akrabası tarafından takip olunmakta ve yakalandığında öldürülmekteydi. Hatta babası öldürülen çocuk bu hadise nedeniyle yas tutmaktaydı. Çocuğun matemini babasının intikamını almakla, yani onun katilini öldürmekle sona ermekteydi. Yalnız, bu takip ve öldürmenin meşru olabilmesi için, katilin

²⁷ Okandan, s. 32.

²⁸ Batır, s. 59.

²⁹ Mahmud Esad, s. 104.

³⁰ Kozak, s. 588.

öldürülmesinden önce veya öldürülmesinden sonra durumdan resmi makamları haberdar etmesi gerekiyordu³¹.

Daha sonraları şahsi cezalandırılma usulünden vazgeçilmiş ve bu yetki doğrudan doğruya **Devlete** tanınmıştı. Yalnız Devletin vazifesi yalnız suç işleyenleri takip ve cezalandırmaktan ibaret değildi. Devlet aynı zamanda suç işlenmesine engel olacak önleyici tedbirleri almakla da mükellef tutulmuştu. Bundan başka bir kişinin işlediğı suçtan dolayı cezalandırılabilmesi için suç kabul edilen fiilin **kasten** yapılmış olması gerekmektedir. Yani suçlunun cezalandırılması için kastın varlığı şart idi³².

Kadim Çin’de cezanın şahsiliğı ilkesi de uygulanmaktaydı. Bu ilke çerçevesine işlenen suçtan dolayı yalnız suçlunun şahsi cezalandırılmış, ailesine herhangi bir şekilde ceza verilmemişti. Bundan başka, suçların da tasnifine çalışılmış, bunların her birine ayrı ayrı cezalar tayin olunmuştu. Bu cezaların tespitinde suçlunun ıslahı değil münhasıran onun tekrar suç işlemesine engel olabilecek unsurlar dikkate alınmıştı. Kabul edilen esaslara göre, adam öldürme, adi yaralama ve hırsızlık, umumi adaba aykırı fiiller, hile ve tecavüz gibi suçlar hakkında sırasıyla **ölüm, bacakların kesilmesi, kısırlaştırma, burun kesilmesi** gibi cezalar belirlenmişti. Bu suçların dışında kalan ve suç kabul edilen diğeri fiillerin de suçlunun **yüzüne damga vurulması** suretiyle cezalandırılacağı öngörölmüştu. Ancak, suçlu **diyet** vermek suretiyle yukarıda düzenlenen cezalardan kurtulabilmekteydi³³.

Çinde M.Ö. 3. asrın başlarında **Çing Sülalesinin Kanun ve Nizamları** adını taşıyan Mecellenin altıncı kısmı Ceza Hukukuna tahsis edilmiş ve cezalar yine eskiden olduğu gibi beş kısıma ayrılmıştı. Yalnız bu Mecellede eskisinden farklı olarak bacakların kesilmesi, kısırlaştırma, burnun kesilmesi gibi cezalar kaldırılmış, bunların yerine müebbet sürgün, kalın ve ince değnek vurulması gibi cezalar konulmuştu. Bu Mecelleye göre, Devlet aleyhine işlenen suçlardan dolayı suçlunun ailesinin de cezalandırılması kabul edilmişti. Keza, Mecellede, Medeni Hukuka ait bir çok konulara ceza hukuku ile ilgili hükümler tatbik edilmiş, hukuk davalarına ceza davaları özelliğiverilmişti. Hatta medeni hukuka ait geleneklere muhalefet bile cezalandırılmıştı.³⁴

Eski Çin’de beş çeşit suç vardı. Birinci suç adam öldürme idi ve cezası idamdı. İkinci suç yaralama ve hırsızlık idi ve cezası bacakların kesilmesiydi. Üçüncü suç edebe aykırı

³¹ Mahmud Esad, s. 93 vd; Okandan, s. 42.

³²Batır, s. 59.

³³Okandan, s. 43.

³⁴ Mahmud Esad, s. 94 vd.

Demir, Kadim Çin Hukuku

davranışlardı ve cezası hadım etmektir. Dördüncü suç hile ve aldatmaydı ve cezası burnun kesilmesiydi. Beşincisi ise bunlar dışında kalan suçlardı ve cezası damgalanmaktı.

Eski Çin’de 3 bin suç vardı. Bunlardan 200 tanesi idam cezasını, 300 tanesi bacakların kesilmesini, 500 yüz tanesi hadım edilmeyi, 1000 tanesi burnun kesilmesini ve kalan 1000 tanesi de damgalanmayı gerektirmekteydi. Suçlu diyet ödeyerek bu suçların cezasından kurtulabilirdi. İdam cezalarında 6000, hadım edilme cezalarında 3600, bacakların kesilmesi cezalarında 3000, burun kesilme cezalarında 1200, damgalama cezalarında 600 ons (27 gr) diyet öderdi.³⁵

Çin’de uygulanan korkunç cezalardan birisi de su damlası ile öldürme idi. Mahkûmun saçları kazınarak elleri ve ayakları sıkıca bağlanırdı. Sessiz bir odada kafasına su damlatılmaya başlanırdı. Bu damlatma işi uzun süre devam ederdi. İlk dakikalarda cezanın ağırlığı pek hissedilmez, ancak zamanla mahkûmun dikkati sessiz ortamda damlayan suyun sesine kilitlenirdi. “Tıp tıp” sesleri zamanla mahkûmun kafasında balyoz tesiri yapmaya başlar ve mahkûm acılar içinde ölürdü.³⁶

Kaynaklar

Akşit, Niyazi-Oktay, Emin Tarih, C. I, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985.

Arsal, Sadri Maksudi, Umumi Hukuk Tarihi, İstanbul 1944.

Dünya Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991. Eberhard, Wolfram, Çin Tarihi, Ankara: TDTK Yayınları 1995.

Ekinci, Ekrem Buğra. Hukukun Serüveni, İstanbul 2011.

Hammurabi Kanunları, http://tr.wikisource.org/wiki/Hammurabi_Kanunlar %C4%B1 – 01.04.2006.

Köroğlu, Kemalettin, Sümerler, <http://fef.marmara.edu.tr/tarih/koroglu/Sumer.htm> – 22.05.2004.

Kozak, İbrahim Erol, Genel Hukuk Tarihi, Ankara 2011.

Okandan, R. Galip, Umumi Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1951.

Roberts, J. M. Dünya Tarihi I, çev. İdem Erman, İstanbul 2011.

Seydişehir, Mahmud Esad Tarih-i İlm-i Hukuk, İstanbul 1331.

³⁵ Mahmud Es’ad, s. 93.

³⁶ Tarihten İlginç Gerçekler, haz. Remzi Çavuş, İstanbul 2010, s. 30.